

Victor András

MINDANNYIAN MIGRÁNSOK VAGYUNK?

[INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ]

2020-05-03 | ESSZÉ, INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ

1) A szavak

Mit jelentenek elsődlegesen maguk a szavak?

A latin szótárak szerint: *migro 1* = 'költözik, vándorol'. Az 1-es szám azt mutatja, hogy melyik igeragozásba tartozik ez a szó. Az a-tövéek közé; ezért ragozott formában *migra-* a szó töve.

Ragozott formája a migrans (cselekvő folyamatos melléknévi igenév) = 'költöző, vándorló (állapotban lévő)', *vándor* – aki költözik, vándorol.

Származéka a migratio (migráció) = 'költözés, vándorlás', vagyis az élőhely áthelyezése máshova.

Prepozíciós származéka pl. az ex-migro > emigro = 'kivándorol', és az in-migro > immigro = 'bevándorol'. Ez a kettő csak nézőpontjában különbözik, hiszen aki migrál, az nyilván valahonnan *ex* és értelemszerűen máshova *in!*

Az eredeti latin igének nincs sem pozitív, sem negatív konnotációja. Semleges megnevezés. Ténymegállapítás.

2) Migráns állatok

Az állatvilágból származó példák azért is alkalmasak az induláshoz, mert érzelmek, előítéletek nélkül értelmezhetőek.

A) Évszakos migrációk

A tavasszal-ősszel oda-vissza repülő madarakat *költöző* madaraknak nevezzük. Angol nevük 'migrant birds', vagyis *migráns* madarak. Nagyon sok faj tartozik közéjük. Ilyen pl. az életmódját nevében is hordozó *vándorsólyom* (*Falco peregrinus*) És ilyen faj volt a *vándorgalamb* (*Ectopistes migratorius*), amely sajnos a vadászok mértéktelensége miatt 1914-ben kihalt.

Vannak vándorló emlősök is. Például a *gnú* (*Connochaetes gnou*), melynek milliós nagyságrendű csordái Afrikában a száraz és (viszonylag) csapadékos évszak váltakozásával vándorolnak egyszer északra, majd vissza.

a kör kezdődik előlről

Vándorló halakat is ismerünk. Például a *lazacot* (*Salmo salar*), de ez a faj nem az évszakok ritmusában vándorol ide-oda, hanem kifejlődési állapota szerint. Az Atlanti-óceánba ömlő

folyókban (tehát édesvízben) ívnak. A fejlődő egyedek 1–5 évig ott élnek, de nem nőnek nagyra. Majd csapatostul leúsznak a folyón, az óceánban megkeresik a táplálkozási helyüket, s ott hihetetlen gyorsan növekszenek. Tenyérnyi halacskából néhány év alatt 20 kg-os vagy még nagyobb példányok lesznek. Ekkor – akár vízéséseken keresztül – visszaúsznak ugyanabba a folyóba, ugyanoda, ahol világra jöttek, ott párzanak, s a kör kezdődik előlről.

Don O'Brien, flickr.com

B) Kiszorulás miatti migrációk

Tág értelemben migrációnak (máshova költözésnek) tekinthetjük, ha egy állat kényszerűségből megváltoztatja az élőhelyét, mert az eredetit az ember elfoglalta. Nagyon sok állat kénytelen részben vagy teljesen beköltözni a városokba, mert elfoglaltuk természetes élőhelyüket. A madarak közül a feketeterigók már évtizedekkel ezelőtt erdei madárból városi madárrá váltak, s ugyanez a folyamat látható a szarkák, mátyásmadarak, varjak, újabban az örvös galambok esetében is. Minthogy természetközeli állapotú erdő-területet már nem találnak eleget maguknak, lassan alkalmazkodnak a városi életterekhez.

Ugyanígy az emlősök közül az eredetileg erdőben élő nyestek is fokozatosan beköltöznek a városokba. „Jogos büntetésünk”, hogy éjszakánként a padláson dübörögve kergetőznek, nappal meg elrágják az autók vezetőkeinek műanyag borítását.

bejárnak a városokba kukázni

Ebben a városba költözési folyamatban egyébként nemcsak a természetes élőhelyek fogyatkozása játszik szerepet, hanem az is, hogy a városok – az ember életmódjából következően –

újfajta (és nagyrészt évszak-független) táplálkozási lehetőséget kínálnak ezeknek az állatoknak. Ez a két tényező együtt van annak a háttérében is, hogy a medvék Amerikában is, Európában is bejárnak a városokba kukázni, s hogy most már vaddisznó-családok „sétálnak” Budapesten az esti utcákon

C) Klímaváltozás miatti migrációk

Lassú – mármint nem evolúciós, hanem emberi léptékben lassú – migrációkat okoz a klímaváltozás is. Növény- és állatfajok fokozatosan elterjednek ott is, ahol azelőtt nem tudtak megélni. Az éghajlat melegedése miatt hazánkban egyre több mediterrán fajjal találkozunk. Énekes kabócával a budai hegyekben, majomkosborral a Karancs oldalában (a szlovák határnál).

Speciális migráció, amikor az ember közvetítésével – szándékosan vagy véletlenül – egy faj új élőhelyre kerül, s ott invazív fajjá válik, azaz rohamosan elterjed, kiszorítva az őshonos fajok egy részét. Ezzel gazdasági és egészségügyi problémákat is okozhat. Az invazív válás alapja mindig az, hogy a betelepített vagy behurcolt fajnak új helyén eleinte (akár évtizedekig) még nincs természetes ellensége, ezért szaporodásában, terjedésében előnyben van az őshonos fajokkal szemben.

3) Migráns emberek

Az emberiség története az ősidőktől máig tele van migrációkkal, amelyeknek nyilván sokféle oka volt, van. A más élőhelyre „költözést” magyarázhatja az emberre alapvetően jellemző kíváncsiság. Akár a kalandkeresés. De az esetek döntő többségében nyilván nem ez az oka, hogy valaki – esetleg családját és minden vagyonát felpakolva (vagy odahagyva!) – elhagyja otthonát, hanem hogy számára az élet „otthon” valamiért lehetetlenné, alig elviselhetővé, fenyegetővé, kilátástalanná vált; megszűntek a normális élet lehetőségei. Például szűkössé – vagy akár biztosíthatatlanná – váltak a test fenntartásának (étel-ital, fedél, tisztálkodás, fűtés...) és a hozzá szükséges növénytermesztésnek, állattartásnak a lehetőségei. Vagy például üldözés – akár életveszély is – fenyegeti eredeti élőhelyén.

United Nations Photo, flickr.com

A) Az erőforrások szűkössé válása miatti migrációk

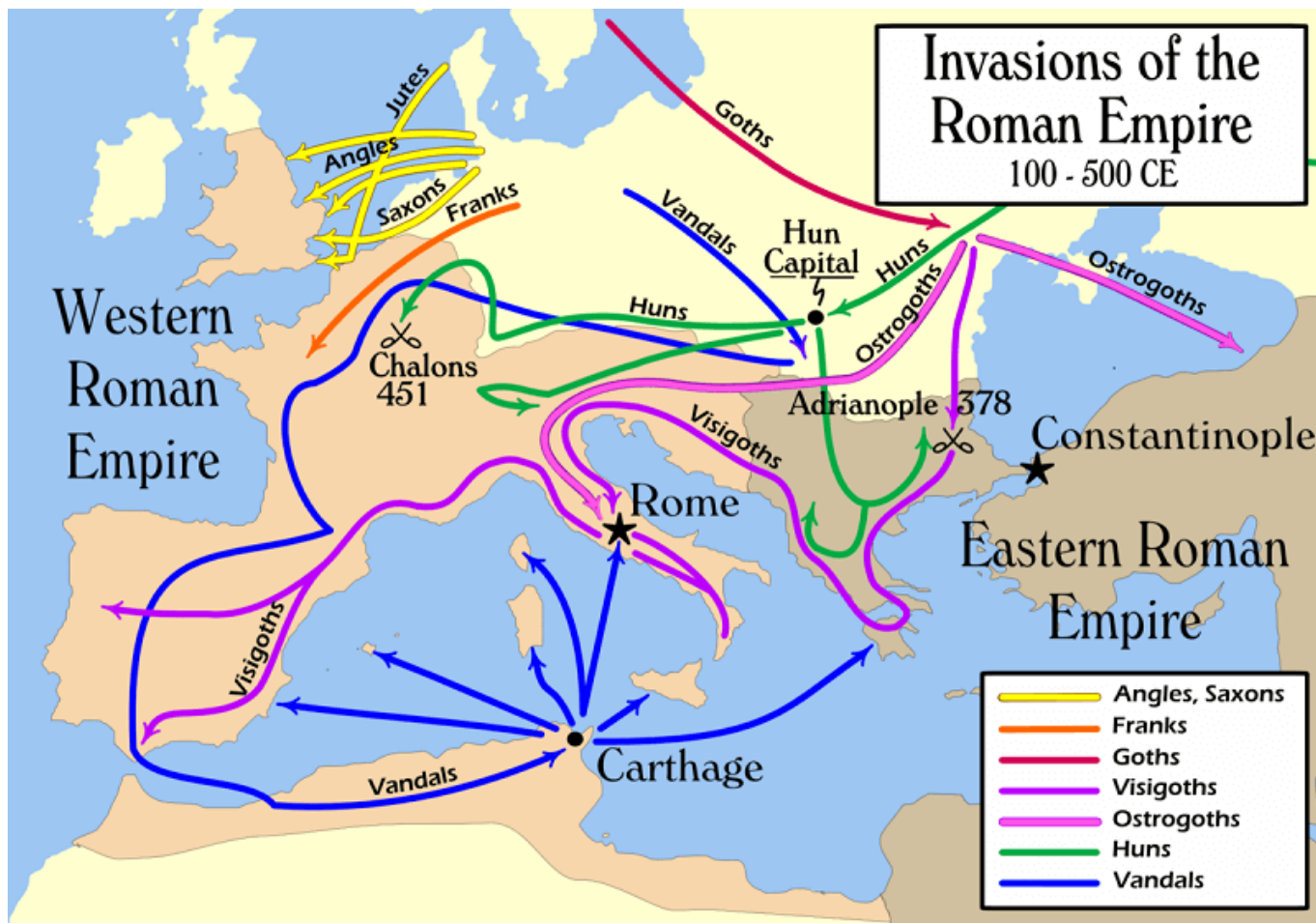
Bőségben élő mai emberként – a világ gazdag részéhez tartozva! – nehéz elképzelnünk, hogy az előző több tízezer évben kevés ősünk volt, akinek ne szűkösködésben telt volna az élete. Pedig az erőforrások szűkössége a régi emberek számára természetes volt. Persze a szűkösködés mértéke sem lényegtelen.

Amikor nagyjából 100 000 évvel ezelőtt emberösünk Afrikából elindult a (mai szóval) Közel-Kelet felé, nyilván nem a kíváncsiság, hanem a kényszer hajtotta. Arrafelé „költözött”, amerre jobbak voltak az életlehetőségei. Így jutott el Több mint 20 000 éve már Amerikába is (az akkor éppen száraz lábbal is átjárható Bering-szoroson keresztül).

lavinát indítottak el

Az időszámításunk kezdete előtti világ migrációiról keveset tudunk, de az ókori Európa története már bizonyítottan tele van azzal, hogy különböző nomád törzsek hol innen, hol onnan jöttek, mentek, vándoroltak. Gótok, vandálok (Afrikából), szászok, frankok migráltak Európaszerte. Ez a folyamat annyira fölerősödött a 4. században, hogy korszakjelzővé is vált. A „népvándorlás korának” nevezzük. Ennek fontos eseménye volt a hunok megindulása kelet felől nyugatra, hogy új, friss legelőterületeket vegyenek birtokba. És ezzel lavinát indítottak el. Arrébb szorították a gótokat, azok pedig az ő szomszédjaikat, azok pedig... Végül ez is hozzájárult a Római Birodalom hanyatlásához-bukásához, amely azután átrajzolta egész Európa történelmét.

Némileg leegyszerűsítés, mégis igaz, hogy a történelmi folyamat egyetlen közös hajtóereje volt, hogy minden nép kereste a jobb életlehetőségeket, de az egyik szaporodása, terjeszkedése elkerülhetetlenül elszívta egy másiktól az erőforrásokat, amely ezért kénytelen volt „odébb-állni”, s így tovább.

Római Birodalom 100-500

A népvándorlás még a 6–9. században is folytatódott. Ekkor jöttek a normannok, szlávok – és a magyarok. Mindenki kereste a maga „végleges” helyét. Kétségtelen, mi magyarok is vándorként (migránsként!) érkeztünk a Kárpátokhoz.

A magyarok bejövetele

Amikor már úgy-ahogy letelepedtünk a Kárpát-medencében, még mindig próbáltunk terjeszkedni nyugat felé. Ez az a kor, amelyet mi (óh, micsoda eufemizmus!) a „kalandozások korának” mondunk, holott egyértelműen gyilkos rablóhadjáratok voltak. Minthogy ekkor már kialakult, megszervezett államok és fejedelemségek voltak Európában, a „kalandozásoknak” kevésbé a terjeszkedés (azaz újabb lakhelyekre vonulás) volt a célja, sokkal inkább a sikeres rablás.

A cigányok a 10. század táján indultak el Ázsiából (azon belül Indiából) nyugat felé. Lényegében ugyanúgy, mint a magyarok, csak négy évszázaddal később. Végül ők is megérkeztek a Kárpát-medencébe, de ők tovább folytatták migrációjukat.

Cigány migráció

Még a 13. századi „tatárjárás” is rendelkezett némi migrációs színezettel – új területek elfoglalásának és belakásának szándékával –, de ekkor már végképp inkább „csak” a javak megszerzése volt a cél.

Az 1500-as évek végére Európa túlnépesedett. Nem volt elég termőföld, nem volt elég háziállat. Ráadásul ekkortájt (nagyjából 1350 és 1750 között) volt Európában az úgynevezett „kis-jégkorszak”. A megszokottnál 1-2 °C-kal alacsonyabb hőmérséklet hátrányos volt a mezőgazdaságnak. Egyre gyakoribb lett az éhezés. Ezért éppen „jókor jött” Amerika fölfedezése, ez lehetővé tette a túlnépesedés levezetését, kanalizálását. Egy pillanatig sem kétséges, hogy Európa a „fölöslegét” az amerikai őslakosok kárára, az ő élőhelyük (és életük) elvételével oldotta meg. Végző soron ez is migráció volt; „nemzetközi népvándorlás”. Az európaiak Amerikában migránsok voltak, akik – mint az invazív fajok – fejlettebb hadi technikájuk révén majdnem teljesen kiszorították az észak- és dél-amerikai indiánokat őseik földjéről, élőhelyükről.

Még a 17. században is előfordult túlnépesedés miatti népvándorlás Euráziában. Az utolsó nagyobb ilyen népmozgás volt, amikor a kalmükök a mostani Mongólia területéről Szibérián keresztül vándoroltak – részben az oroszok terjeszkedése miatt – a Volga alsó folyásához (ahol máig is élnek).

burgonyavész

A 19. század közepén (1845–49) a súlyos éhezést okozó burgonyavész – de legalább ennyire az angol földesurak kegyetlenkedései – miatt Írországból milliók migráltak Amerikába. Máig nagyon sokan őrzik ott ír identitásukat. [A burgonyaféléket (tehát a paradicsomot is) károsító gomba ekkor gyakorlatilag éveken keresztül teljesen elpusztította a krumpli-termést, pedig embernek és takarmányként állatnak is ez volt a fő tápláléka.]

Az elviselhetetlen elszegényedés okozta a magyar történelem egyik legsúlyosabb emigrációját is a kiegyezés utáni – más szempontból kivételesen virágzó – 40 évben. Ekkor „szorongó kivándorlóként” „kitántorgott Amerikába másfélmillió emberünk” (pontosan 1.815.117 fő).

A mezőgazdaság munkaerő-szükségletének csökkenése, a hagyományos paraszti életforma fokozatos okafogyottá válása következtében már a 19. században is elindult, de a 20. században végképp felerősödött a falusi lakosság városokba „migrálása”. Ez ma is tart. Végző soron a munkalehetőség csökkenése, s ezen keresztül a megélhetés fokozatos ellehetetlenülése a mozgatórugója ennek a vándorlásnak is.

Végül ide sorolhatjuk azt a kortárs migrációt is, hogy honfitársaink lassan az '56-os veszteséget megközelítő számban „ültették át” életüket Angliába és más európai országokba.

Climatalk.in, flickr.com

B) Üldöztetés miatti migrációk

Gyakran nem a gazdasági ellehetetlenülés váltja ki a kényszerű elmenekülést, hanem az állandó terrorfenyegetés, a testi-fizikai kiszolgáltatottság. A közvetlen életveszély.

A legrégebbi ilyen migráció, amelyről pontos részleteket is tudunk, a zsidók (i. e. 1400 körüli) kivonulása volt – „*exodus*” – az egyiptomi fogságból. Rabszolgák voltak ott, az egyiptomi fáraót szolgálták. De amikor a fáraó már a zsidó újszülöttek szisztematikus meggyilkolását rendelte el, mert félt az erősödő zsidó nép esetleges lázadásától, az üldözöttek Mózes vezetésével megszervezték, hogy kivonulnak, elhagyják Egyiptomot. Így is történt, s több évtizedes vándorlás után érkeztek vissza a mai Jeruzsálem környékére. (Erről szól a Bibliában Mózes 2. könyve, az Exodus.) A görög *εξοδος* (*exodosz*) = 'kivonulás, kimenés, kijárat, távozás'. [*εξ* = 'ki' + *οδος* = 'menni']

Ehhez hasonló, de sokkal kisebb mértékű modern kori migráció volt, amikor a zsidók 1830 és 1870 között, az állandóan ismétlődő pogromok miatt – az akkori Nagy-Magyarországgal szomszédos – Galíciából Magyarországra menekültek. Ebben az időszakban a magyarországi zsidóság létszáma a háromszorosára nőtt.

Kicsit később, a század utolsó két évtizedében, Amazóniában egész indián törzsek tették át lakóhelyüket – az életüket fenyegető kaucsuk-ültetvényes rabszolgavadászok elől menekülve – az őserdő mélyének eldugott részeibe, ahol mostanáig élnek (de most már az Amazóniát átszelő utak épülése miatt nem annyira eldugottan).

Az „1956-os forradalom emigrációjában” disszidált kb. 200 000 honfitársunk Ausztrián keresztül számos európai vagy amerikai államba. A „forradalom emigrációja” megnevezésen jól érzékelhető, hogy – míg a *migráns* szónak a politikai agymosás következtében ma már negatív háttérjelentése van – a pontosan ugyanazt kifejező *emigráns* szóval kapcsolatban nincs ilyen érzés az emberekben.

modern kori migráció

Terrorveszély miatti modern kori migrációra példa a rohingyák története. Ez egy muszlim kisebbség a döntően buddhista Mianmarban (régiben Burmában). Ők 2016-17-ben a fizikai megsemmisítés elől menekültek milliós nagyságrendben a szomszédos Bangladesbe, s a sorsuk azóta is rendezetlen, bizonytalan.

Az üldöztetés előli menekülés speciális esetei: a politikai emigrációk

Sok nép története, így a magyar történelem is tele van elbukott szabadságharcokkal, sikertelen felkelésekkel, vérbe fojtott lázadásokkal. A vesztes államférfiak és katonák pedig gyakran külföldre menekülnek. Emigrálnak.

Nevezetes politikai emigrációk a magyar történelemből:

Mikes Kelemen, II. Rákóczi Ferenc „titkára” – s nem mellékesen a magyar széppróza egyik megteremtője – a szabadságharc bukása után a fejedelemmel együtt emigrált külföldre. Lengyel-, majd Franciaország után végül Törökországban kötöttek ki.

Negyven évig élt Rodostóban [törökül Tekirdağ]). Rákóczi halála után is ott maradt, s ott is hunyt el.

Az 1848-as magyar szabadságharc bukása után Kossuth is emigrált. Nem nyugodva bele a vereségbe, Párizsban (Teleki Lászlóval és Klapka Györggyel) 1859-ben megalapította a Magyar Nemzeti Igazgatóságot, amely lényegében emigráns árnyékkormány volt. Ő is élvezte a törökök vendégszeretetét (Kütahya), de végül Itáliába költözött, s Torinóban (Turin) halt meg 1894-ben.

S egy érdekes lengyel példa: a 2. világháború kezdő lépéseként Hitlerék lerohanták Lengyelországot, majd megegyeztek Sztálinékkal Lengyelország szétosztásában. A lengyel állam vezetői emigráltak Franciaországba, ott folytatták munkájukat. Minthogy ezt az emigráns kormányt a legtöbb állam elismerte, Lengyelország jogilag továbbra is létező ország maradt. Franciaország náci megszállása után Angliába menekült az emigráns kormány, ezért leginkább „londoni kormány” néven ismeri a történetírás.

Fouquier, flickr.com

4) Napjaink migrációja (népvándorlása)

Manapság súlyos kihívás az európai országok számára is, hogy Közel-Keletről és Afrikából milliós nagyságrendű ember hagyja el otthonát, s indul Európába. A feladattal szembenezés és valamiféle kölcsönösen elfogadható, humánus megoldás keresése helyett a magyar kormány – az emberekben (még a tanult emberekben is) meglévő ösztönös idegenellenesség (xenofóbia; ξς (xenosz) = 'jövevény') szításával politikai tőkét kovácsol magának a migránsok elleni gyűlöletkeltéssel. S nem is sikertelenül. A kormánypropaganda egyik „ügyes” fegyvere, hogy hathatósan manipulálja a lakosságot a szavak rafinált megválogatásával. Eleinte mintha tettek volna némi különbséget a „menekült” és a „migráns” között, mondván, hogy a menekültnek nyomós oka van arra, hogy elhagyta a hazáját, a „migráncs” azonban kalandor, akit a jobb élet reménye érdekel, s élősködne a magyarokon, kihasználva az európai szociális juttatásokat. Most már gyakorlatilag csak rossz értelemben vett migránsokról van szó a kormány médiában.

próbáljon szerencsét

Bizonyára tényleg van léhűtő kalandor is a sok millió migráns, azaz vándor között. A többségük azonban kétségbeesve menekül – vagy menti a gyerekeit – a lehetetlenné vált otthoni

körülmények közül. A legtöbbjük a reménytelenségtől kényszerítve teszi kockára az életét is, túlterhelt mentőcsónakkal próbálva átjutni a tengeren. És bizony százával ott is pusztulnak a sós vízben. A legtöbb migráns most – így tudjuk – Szíriából jön. Vajon miért hagyják ott a hazájukat, az otthonukat (ha van), s indulnak el a bizonytalanba? Mi van Szíriában, amitől ilyen súlyos a helyzet? A válasz röviden: éhhalál és tűzhalál. Szíria olyan földrajzi helyen fekszik, ahol a klímaváltozás miatt már több mint egy évtizede annyira súlyos aszályok vannak, hogy közel lehetetlenné vált a mezőgazdaság. Nincs ehető növény, nincs takarmány, nincs háziállat. Már hosszú évekkel ezelőtt jelezték ökológusok, hogy Szíriának melyek azok a területei, ahonnan hamarosan milliók lesznek kénytelenek elmenekülni, mert ott csak az éhínség a jövőjük. És a helyzet kilátástalanságát hatványozza, hogy évek óta folyik a háború, hol az egyik fél bombázza a várost, hogy elkergesse onnan az ellenségét, hol a másik. És ebbe még a szomszédos államok hadseregei – sőt az USA katonái is – bekapcsolódnak. Teljesen érthető, hogy milliók veszítették el a remény utolsó morzsáit

is, hogy belátható időn belül normalizálódik az élet a hazájukban. Ezért pénzzé teszik minden vagyont, odaadják a család egy fiatal, erős tagjának, hogy menjen, próbáljon szerencsét; s ha megtalálta, segítsen nekik is oda jutni. Magyarország pedig gyakorlatilag bűnözőkként bánik ezekkel az emberekkel, s mindent megtesz, hogy még akiről be is bizonyosodik, valóban az életét menti, az sem juthat tovább a tranzit-konténernél, mert visszatoloncolják Szerbiába. Ahonnan éppen most menekült.

Zárásként még két kitekintés:

1) A migránsokkal, jövevényekkel, idegenekkel, vándorokkal, menekülőkkel való bánásmóddal kapcsolatban egy magát a keresztény Európa részének tartó társadalom minden tagjának tudnia illik, hogy Jézus kikre mondja, hogy „az én Atyámnak áldottai”. Akikre igaz, hogy „éheztem és ennem adtatok; szomjúhoztam és innom adtatok; jövevény voltam és befogadtatok engem” (Máté 25,35). S magyarázatként még hozzáteszi: „Bizony mondom néktek, ha megcselekedtétek eggyel az én legkisebb atyámfiai közül, én velem cselekedtétek meg.”

2) A vírusok is migránsok. A koronavírus is. Vándorolnak országról országra, denevérről emberre, emberről emberre. De ma már egyre világosabb, hogy nem az elzárkózás a végső lényege a megoldásnak, hanem az összefogás, a globális szolidaritás, a bajba jutottak azonnali megsegítése. A tudás, az információk, vakcinák és lélegeztetőgépek planetáris megosztása. A kölcsönös őszinteség és bizalom. Ezek is, úgymond, keresztény értékek!

felső kép | Josh Zakary, flickr.com